

“Grey Intelligence”: de private toekomst van inlichtingendiensten

Bob Hoogenboom¹

“Great part of the information obtained in war is contradictory, a still greater part is false, and by far the greatest part is of a doubtful character. In a few words, most reports are false, and the timidity of men acts as a multiplier of lies and untruths. As a general rule every one is more inclined to lend credence to the bad than the good. Every one is inclined to magnify the bad in some measure, and although the alarms which are thus propagated, like the waves of the sea, subside into themselves, still, like them, without any apparent cause they rise again”
- Von Clausewitz, *On War*

“chronic condition is a surfeit of information, useless, poorly integrated, or at lost somewhere in the system”
- Wilensky, *Organizational intelligence. Knowledge and Policy in Government and Industry* (1967)

1. Inleiding

Robert Steele’s antwoord op Von Clausewitz, Wilensky en andere auteurs die kritisch schrijven over de kwaliteit van intelligence is om uit het traditionele statelijke raamwerk te stappen: “no single nation and certainly no single intelligence organization, is capable of single-handedly mastering the data acquisition, data entry, and data translation or data conversion challenges associated with 24/7 ‘global coverage’”. Er moet meer ruimte komen voor andere – ook private – organisaties, die meer met elkaar moeten gaan samenwerken. Intelligence heeft betrekking op: 1) informatie om belangen (politieke, economische e.a.) veilig te stellen; 2) activiteiten om aan informatie te komen en; 3) organisaties die activiteiten uitvoeren om aan informatie komen.

Er is een te grote focus binnen *intelligence studies* op publieke inlichtingendiensten en te weinig aandacht voor private inlichtingen en te weinig aandacht voor de geleidelijke herdefiniëring van intelligence langs publiek -private breukvlakken. Daarom dit hoofdstuk. Het begrip ‘grey intelligence’ ontleen ik aan wetenschappelijk politieonderzoek over de grensvervaging tussen publieke en private veiligheidszorg (Hoogenboom, 1991 en 1994). ‘Blauwe politiezorg’ is grijsschakeringen gaan vertonen doordat de grenzen tussen publiek en private surveillance, toezicht, handhaving, opsporing, ordehandhaving en criminele inlichtingenprocessen poreus worden. Nu, tien jaar later wil ik het begrip ‘grey’ ook betrekken op politieke inlichtingenprocessen.

¹ Hoogleraar Forensic Business Studies Universiteit Nyenrode Nederland

Om de actualiteit daarvan aan te geven bespreek ik in paragraaf 2 enkele ontwikkelingen in Irak aangaande *Private Military Companies* (PMC's).

In paragraaf 3 wordt het vakgebied intelligence studies geschetst.

In paragraaf 4 bespreek ik de *Netherlands Intelligence Studies Association* (NISA) en verwijst naar de *Belgium Intelligence Studies Association* (BISA).

In paragraaf 5 wordt een aantal centrale begrippen en concepten genoemd die relevant zijn voor het denken over de toekomst van intelligence. Deze zijn: privatisering van veiligheid, grensvervaging, 'dirty work argument' (of het hydraulische principe) en 'grey policing'.

In paragraaf 6 wordt een aantal historische cases van particuliere en publiek -private inlichtingenoperaties besproken.

In paragraaf 7 staan Robert David Steele's 'seven intelligence tribes', die hij gebruikt om uit het statelijke raamwerk te breken.

In paragraaf 8 wordt een aantal verklaringen gegeven voor de groeiende vraag naar particuliere inlichtingen.

In paragraaf 9 wordt een pleidooi gehouden om intelligence studies structureel uit te breiden tot particuliere inlichtingenontwikkelingen en in het bijzonder naar de toenemende grensvervagingen.

2. Private Military Companies: de casus Irak

In *Noodzakelijke geheimen..?* (Cools, Posaers, Dassen e.a., 2005) is een hoofdstuk van mijn hand opgenomen over private inlichtingen. Ik besluit met een verwijzing naar de snelle opkomst van *Private Military Companies*. De afgelopen jaren ontstaat steeds meer aandacht voor de privatisering van oorlogvoering.² Een toonaangevend boek is *Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry* (Singer, 2003). In de Golfoorlog (1991) is de verhouding civiel – militair 1:67, nu in Irak 1:10.

In zijn voorwoord positioneert Singer PMC's tussen verschillende wetenschappelijke disciplines (politicologie, internationale betrekkingen, organisatie – en bedrijfskunde, politieke economie en veiligheidsstudies). Binnen de vakgebieden wordt soms geraakt aan de snelle toename van PMC's, maar de aandacht is schetsmatig, oppervlakkig, mist theoretische

² ArmorGroup provides single source solutions to identify, reduce and resolve exceptional risks in complex, sometimes hostile, environments. To achieve this we have in excess of 7,600 highly trained, experienced personnel in over 26 countries. Global reach is what distinguishes ArmorGroup – we have people where they are needed most (www.armorgroup.com)

diepgang of heeft een hoog marketing gehalte. De PMC's zijn een enigma en dit is interessant omdat zij per definitie opereren in – op zijn zachts gezegd – controversiële omgeving waar geheimhouding de norm is. We vinden PMC's nu in Irak, maar de afgelopen jaren ook op de Balkan, in de voormalige Sovjet Unie, andere landen in het Midden-Oosten, in Azië en Latijns -Amerika en zeker ook in vele Afrikaanse landen. Oorlogvoering gaat weer trekken krijgen van de Middeleeuwen: huurlingen worden ingezet. Maar, hoe verhouden militaire en private oorlogvoering zich tot elkaar. Er is sprake van functionele relaties (inhuren), maar doen zich ook andere vragen voor? Singer vindt van wel: “A number of these firms walk a fine line of legality, with potentially illegitimate clients, business practices, and employees with dark pasts. Some firms are also often at the center of dangerous covert or semi covert operations that many clients, including the U.S. government, would rather not have discussed”.

In colleges ‘google’ ik soms naar de websites van PMC's. Voor mijn betoog hier is van belang dat intelligence door vrijwel alle PMC's wordt aangeboden.³ Niet altijd is sprake van het gebruik intelligence, maar dan wordt risk analyses, protective security services of consultancy genoemd.

3. Intelligence Studies

In de V.S en in mindere mate – maar toch vrij omvangrijk – in landen als Canada, Australië en Nieuw Zeeland bestaat een lange wetenschappelijke traditie. In het bijzonder kan worden verwezen naar websites over inlichtingengeschiedenis. Ik noem enkele websites:

- CIA Center for the Study of Intelligence
- CNN Cold War History
- Department of State Office of the Historian (US)
- Harvard Project On Cold War Studies
- National Archives and Records Administration (US)
- National Cryptologic Museum (NSA)
- National Security Archive (George Washington University)
- Public Records Office (UK) (Equivalent to US National Archives)

³ The diversity of Northbridge Services Group ensures that we have the capability to provide a varied range of electronic, photographic, and human intelligence. We have the expertise in place to ensure that the intelligence is confidentially gathered and professionally analysed (/www.northbridgeservices.com).

Niet alleen is de geschiedenis goed vertegenwoordigd op het net. Op www.loyola.edu vinden we duizenden rapporten, studies, artikelen en lezingen over de internationale inlichtingengemeenschap.

Naast (historische) websites is een overweldigende hoeveelheid (semi-)wetenschappelijke intelligence literatuur gepubliceerd. En, deze publicatiestroom gaat onverminderd door. De literatuur bestaat uit biografieën, case studies, landenstudies (er is bijvoorbeeld veel over Israelische intelligence geschreven), maar ook theoretische verhandelingen. Een voorbeeld van het laatste is *Silent Warfare. Understanding the World of Intelligence* (Shulsky en Schmitt, 2002).

In vergelijking met Nederland en België is sprake van een veel meer open discussie over intelligence. In de Lage Landen gaan wij veel meer bekrompen om met het op een na oudste beroep ter wereld. Intelligence is allemaal *hush hush*. We gaan er mee om als de pest in de Middeleeuwen: omzichtig en liever vermijden we het onderwerp. Aan gene zijde van de oceaan is dat allemaal anders.

De CIA bijvoorbeeld heeft een eigen website (www.cia.gov/csi/studies) waar artikelen uit *Studies in Intelligence* (het interne vakblad) zijn gepubliceerd.

Ook de academische wereld is betrokken. Een goed voorbeeld is de Federation of American Scientists (www.fas.org). De FAS heeft programma's over strategische veiligheid en publiceren over: commandostructuren, wapenhandel, biologische en chemische wapens, overheidsgeheimzinnigheid, intelligence en (nucleaire) wapens.

In het bijzonder wil ik wijzen op het *intelligence program* waarin aandacht is voor recent nieuws, overheidsrapporten, budgetten, hervormingsprogramma's en dreigingsanalyses. Het leeuwendeel van de publicaties heeft betrekking op publieke inlichtingendiensten. Wel wordt sinds een decennium meer en meer aandacht besteed aan business en corporate intelligence. Maar, het dominante denk-, analyse en discussieschema beperkt zich tot de traditionele diensten.

4. NISA en BISA

De NISA is een onafhankelijke studiegroep op het gebied van inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De leden vormen samen het dagelijkse bestuur. Daarin vertegenwoordigd zijn academici, journalisten en medewerkers en oud-medewerkers uit de wereld van de intelligence. Doel van de stichting is het bevorderen van een geïnformeerde discussie in

Nederland over alle aspecten van het werk van inlichtingen- en veiligheidsdiensten, in het bijzonder het vergroten van de historische kennis op dit gebied en het openstellen van archieven voor research (www.nisa-intelligence.nl). Ik ben lid van de NISA.

De afgelopen jaren heeft de NISA en/of leden van de NISA publicaties het licht doen zien over de (geschiedenis van) intelligence:

- *Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst* (Engelen, 1995)
- *Spion in de tuin. King Kong voor en na zijn dood* (De Graaff, 1992)
- *Gladio der vrije jongens. Een particuliere geheime dienst in Koude Oorlogstijd* (de Graaf en Wiebes, 1992)
- *Villa Maarheeze* (de Graaf en Wiebes, 1997)

Ook organiseert de NISA conferenties. In 2005 samen met de *International Intelligence History Association*. Het leeuwendeel van de publicaties heeft betrekking op publieke inlichtingendiensten. Het dominante denk -, analyse en discussieschema beperkt zich tot de traditionele diensten.

5. Enkele basisbegrippen particuliere inlichtingen

Private inlichtingen kunnen worden begrepen in de context van een wereldwijde herdefiniëring van verantwoordelijkheden voor veiligheid. Er treedt een verschuiving op van staat naar markt. Binnen het (inter)nationaal politie -onderzoek en de criminologie wordt sinds twintig jaar in de marge van onderzoek aandacht besteed aan particuliere veiligheid. Het dominante denk-, analyse en discussieschema beperkt zich tot politie en justitie (Hoogenboom, 1986, 1987, 1991, 1994, 1996, 2001, 2003, 2005).

Laten wij eens kijken naar enige begrippen die in de marge van het veiligheidsdiscours zijn ontwikkeld.

Privatisering

In de klassieke staatsvisie (Weber, 1962) heeft de overheid de autoriteit (het gezag en beheer) over veiligheid. Dit is nu niet meer zo. Het is zelfs een ‘open vraag’ of de overheden nog wel de primaire verzorgers van veiligheids zijn: een toenemend aantal non-gouvernementele partijen heeft de verantwoordelijkheid voor veiligheid op zich genomen. Overheden hebben hierover geen autoriteit. Er zijn nieuwe autoriteiten. Wie zijn dat?

Economische autoriteiten

Multinationals hebben de zorg voor veiligheid ondergebracht bij bedrijfsbeveiligingsdiensten ('in-house security') of doen een beroep op marktpartijen ('contract-security') voor geüniformeerde bewaking, beveiligingsapparatuur en/of onderzoek. En, meer recent ook naar Private Military Companies.

Ook is sprake van coalitievorming van private ondernemers langs geografische lijnen (winkelstraten, bedrijventerreinen) en functionele lijnen (banken, tankstations, juweliers, bars en bijvoorbeeld taxichauffeurs) waar beveiligingsbedrijven of veiligheidsfunctionarissen samenwerken om gemeenschappelijke belangen veilig te stellen. Bovendien bestaat van oudsher een parallel, illegaal, veiligheidssysteem: de georganiseerde misdaad in de VS (maffia), Rusland, Japan (yakuza) organiseert haar eigen veiligheid. Veiligheid is nimmer een overheidsmonopolie geweest.

Residentiële autoriteiten

Residentiële autoriteiten (woon- en winkelcomplexen) sluiten zich met behulp van geüniformeerde bewaking en technologie af van de publieke ruimte ('gated communities'). Een variant is coalitievorming tussen bewoners van een woonwijk die met een beveiligingsbedrijf een contract afsluiten voor surveillance. Ten slotte organiseren buurtbewoners zich in adviesraden rondom veiligheid.

Culturele autoriteiten

Culturele autoriteiten dragen gemeenschappelijke waarden, ideologieën of religieuze denkbeelden uit en organiseren hun eigen (fysieke) veiligheid. Een klassiek voorbeeld is het Vaticaan, dat niet alleen beschikt over een eigen bewakingsdienst (Zwitserse garde), maar ook een eigen professionele inlichtingendienst heeft. In de VS heeft de *Nation of Islam* een eigen ordedienst. Een klassiek intelligence voorbeeld is de Scientology Church (zie verder).

Individuele autoriteiten

Vermogende particulieren huren (persoons)beveiliging in voor een 24-uurs bewaking of op bepaalde momenten. De Rolling Stones hebben een eigen ordedienst en *captains of industry* hebben *body guards* in dienst. Een mooi staaltje hiervan uit eigen ervaring: tijdens een Stones-concert in de Kuip lieten politiemensen en particuliere beveiligers mij met mijn *back stage pass* overal toe, maar de *security* van de band weigerde mij en politiemensen de toegang tot

hun 'inner sanctum'. Er zijn gewoonweg grenzen aan het bereik van publieke functionarissen. Niet alleen in de Kuip, niet alleen met popmuzikanten, maar in grote(re) delen van onze samenleving.

Overheidsautoriteiten

Overheidsautoriteiten hebben gezag en beheer over de publieke politiezorg, maar dragen ook sterk bij aan de privatisering van veiligheid door een beroep te doen op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven (rapport *Samenleving en criminaliteit*, 1985; en alle daarop volgende beleidsrapporten); het inhuren van 'contract security' voor arrestantenbewaking, transport van arrestanten, bewaking van politie- en justitiegebouwen of parkeercontroles; pps -constructies waarbij private partijen samenwerken met de publieke politie; toestaan dat politiefunctionarissen in hun vrije tijd beveiligingswerkzaamheden verrichten; doorberekening van politiekosten en het toenemende aantal burgerambtenaren dat binnen een politieorganisatie taken uitoefent ('civilisering overheidsmonopolie'): verkeersregulering, opnemen aangiften, uitvoeren onderzoek verkeersincidenten en bijvoorbeeld preventievoorlichting. En, ten slotte het grote beroep dat overheden doen op particuliere oorlogsbedrijven.

Grensvervaging

Nu de privatisering van veiligheid op de kaart staat is het interessant te bezien hoe al die nieuwe en oude veiligheidsorganisaties zich tot elkaar verhouden. Een centraal begrip hier is grensvervaging: wie doet wat, voor wie?

Ik ben in de afgelopen vijftien jaar beïnvloed door de Amerikaanse socioloog Gary T. Marx (web.mit.edu/gtmarx). Vrijwel alles dat hij heeft gepubliceerd over veiligheid staat op deze website. Een informatief hoofdstuk voor mijn betoog hier is '*Murky Conceptual Waters: the Public and the Private*' (Marx, 2001). Dingen zijn niet meer wat ze op het eerste gezicht lijken te zijn.

Een wat langer Marx citaat: "The public/private distinction is often implicitly invoked as a way to structure the discussion and the arguments. In these discussions, the distinction 'public' and 'private' is often treated as a uni-dimensional, rigidly dichotomous and absolute, fixed and universal concept, whose meaning could be determined by the objective content of the behavior. Nevertheless, if we take a closer look at the distinction in diverse empirical contexts we find them to be more subtle, diffused and ambiguous than suggested (...) the public and private (should) be treated as multi-dimensional, continuous and relative, fluid and

situational or contextual concepts, whose meaning lies in how they are interpreted and framed. Those using the terms public and private would benefit from more clearly specifying which dimensions they have in mind and how they relate”.

Marx bespreekt vijf interdependenties tussen publiek en privaat: 1) gezamenlijke onderzoeken; 2) inhuren of overdragen van autoriteit aan private organisaties; 3) particulieren die private organisaties inhuren; 4) de oprichting van organisaties waarin het onderscheid publiek en privaat mistig is en; 5) de circulatie van personeel.

Hydraulisch principe en ‘dirty work argument’

Een belangrijke implicatie van grensvervaging is dat publieke en private veiligheidsorganisaties functionele alternatieven voor elkaar worden. Ondanks belangentegenstellingen, concurrentie en conflicten bestaan kunnen publiek en privaat ook naar elkaar groeien om dingen te laten doen die zij zelf niet kunnen of mogen (Marx, 1987). In de literatuur wordt gesproken over het hydraulisch principe. Dit verwijst naar het veronderstelde mechanisme dat naarmate de staat meer controle uitoefent op de politie en inlichtingendiensten private alternatieven gaan zoeken om dingen te laten doen. Het ‘vieze werk’ wordt uitbesteed.

Grey policing

Een aantal van deze begrippen heb ik geïntegreerd in het begrip ‘grey policing’ (Hoogenboom, 1991 en 1994). En voegde daar aan toe de informele uitwisseling van geclassificeerde informatie via old boy networks.

6. Particuliere inlichtingencases

Er is sprake van een geleidelijke toename van (historisch) onderzoek naar particuliere inlichtingen. Op de intelligence websites is bijvoorbeeld een toename van bijdragen over *corporate en business intelligence*. In belangrijke mate handelt het hier om de verwerving van *competitive intelligence* uit open bronnen. Wel neemt het aantal case studies over particuliere spionage door middel van infiltratie en omkoping toe.

In *Het Politiecomplex* (1994) schreef ik over ‘demonopolisering van het politieke inlichtingenwerk’. Voorbeelden die ik daar noem zijn: het aanleggen van zwarte

werknemerslijsten die ‘dubieuze’ denkbeelden hebben over sociale relaties (‘linkse agitatoren’) en infiltratie van de antiapartheidsbeweging in de jaren zestig Groot-Brittannië en de zogenaamde ‘formers’ (oud-inlichtingenmensen) uit Israël, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten die privaat inlichtingen verzamelen in de jaren zeventig en tachtig. Ik gebruikte denkbeelden van Toffler (1990) als ‘private CIA’s en particuliere infoboetieks’.

Nederland (1905-1950)

Tussen 1905 en 1966 is de handhaving van de bedrijfsorde van de Limburgse mijnen opgedragen aan de Mijnpolitie. Een (semi-)publieke politie die in de praktijk vrijwel uitsluitend het bedrijfsbelang van de mijnen dient (Hoogenboom, 1996). Begin jaren twintig wordt een bedrijfsrechercheur aangesteld. In 1928 worden nog drie rechercheurs aangenomen voor de nieuwe onderzoeksafdeling. De achtergrond van (nieuwe) arbeiders wordt onderzocht in de landen van herkomst (Roer- en Saargebied, Silezie, Polen en de Balkan). Nadruk ligt op moraliteitsvragen en politieke interesses. Samen met de afdeling personeelszaken wordt een kaartsysteem ontwikkeld. Dossiers worden samengesteld van ruim 25.000 mijnwerkers. De chef van de Mijnpolitie zegt bij verschillende gelegenheden: ‘Geef mij vier rechercheurs dan heb ik de rest van de Mijnpolitie niet nodig’. Moraliteitsvragen hebben betrekking op overspel of verlaten van vrouw en kinderen, financiële zaken en bijvoorbeeld pogingen tot zelfmoord. Het gemiddelde aantal onderzoeken per jaar tussen 1929 en 1937 bedraagt 14.305. Meer dan de helft daarvan heeft betrekking op achtergrondonderzoek. De onderzoeksafdeling heeft informatierelaties met publieke inlichtingendiensten in België, Duitsland en Frankrijk en in Nederland met de GSIII, de eerste nationale militaire inlichtingendienst. Ook bestaan informatierelaties met bedrijven als de Bataafse Petroleum Maatschappij, Philips, KLM-Fokker en de Rotterdamse Scheepvaartmaatschappij. Deze bedrijven hebben ook interne veiligheidsfunctionarissen in dienst. De contacten verlopen via hen. In de loop der jaren wordt een aantal overvallen verijdeld evenals industriële spionageoperaties en een aantal politieke samenzweringen.

De politieke inlichtingen hebben betrekking op het detecteren van anarchistische, communistische en socialistische sympathieën. In de jaren dertig bestaat ook aandacht voor het opkomende nationaal-socialisme. De Mijnpolitie verhindert politieke uitingen. In het parlement worden vraagtekens gezet bij het optreden van de Mijnpolitie, maar acties worden niet ondernomen. Interessant is ook dat vraagtekens worden gezet bij het verschil in

democratische controle op de publieke politie en de (semi-)publieke, maar feitelijk private mijnen.

Ook Philips is in de jaren dertig actief op het terrein van particuliere inlichtingenvergaring. Particuliere inlichtingenoperaties bloeien op in de jaren na de Tweede Wereldoorlog. Een aantal voormalige verzetslieden hebben moeite zich aan te passen. Er bestaat onder hen verbittering over de wijze waarop zuiveringen (niet) hebben plaatsgevonden. Ook bestaat ontevredenheid over het dekolonisatiebeleid van de regering. Volgens de Graaff en Wiebes (1992) dienen de particuliere initiatieven allereerst binnen deze context te worden begrepen. Vervolgens ook in de context van de Koude Oorlog. De particuliere initiatieven bieden een structuur voor het uiten van maatschappelijke onvrede, voortzetting van oude activiteiten en kanalisering van rechtse politieke denkbeelden.

Een voorbeeld is de Stichting Opleiding Arbeidskrachten Nederland (SOAN). De stichting wordt gefinancierd door vooraanstaande personen uit de politiek, de bureaucratie en het bedrijfsleven. Binnen de SOAN opereert een geheime groepering die: ‘zowel door eigen naspeuringen als door samenwerking met enkele functionarissen bij de politie, justitie en militaire inlichtingendiensten hun gegevens verzamelde’.

Enkele andere publicaties

Deze – en andere cases - voorbeelden gebruik ik in:

- ‘Particulier gewroet en ongekanaliseerde waakzaamheidsdrang’ (1996);
- *Kwetsbare kennis* (1996, redactie met Marc Cools);
- ‘Bedrijfsspionage; infiltratie en inlichtingenwerk in de private sector’ (2001) en;
- ‘The Private Eye that Never Sleeps’(2005).

In enkele bespreek ik de infiltratie door Wackenhut (in opdracht van Exxon) in de milieubeweging in Alaska. Deze cases is onderzoek door het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden en is een van de best gedocumenteerde cases die ik ken.⁴

En dan: religieuze intelligence

Niet alleen politieke en economische belangendragers zijn actief op de spionagemarkt, ook religieuze of ideologische belangendragers dragen hun steentje bij. De *Scientology Church* wordt in dit verband sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw met enige regelmaat

⁴ Report of the Committee on Interior and Insular Affairs of the US House of Representatives, Alyeska Pipeline Service Company Covert Operation. Washington, 1992

genoemd. Binnen de kerk komt het *Guardian Office* (GO) in opspraak wanneer strafrechtelijke onderzoeken worden ingesteld naar enkele medewerkers. Het GO wordt daarop ontmanteld maar de activiteiten gaan door. De aantijgingen richten zich in het bijzonder op het *Information Bureau, Branch I* dat een legale inlichtingenafdeling heeft (*Overt Data Collection*) een twee illegale inlichtingenafdelingen kent: de *ODC* (*Covert Data Collection*) & de *CDC* (*Covert Operations, CO*).⁵

De functionarissen worden getraind middels een ‘*confidential training program*’ waarvoor zij klassiekers als *The Art of War* van Sun Tzu On War van Von Clausewitz’s *Over de oorlog*, dienen te bestuderen. Ook worden de ‘fundamentals of intelligence operations (Invest Basic), investigative techniques (Investigation Tech), Security and Infiltration, Attacks on Scientology, dealing with governments, public relations, as well as the area of law and legal processes’ behandeld.

Een hoofdstuk in het opleidingspakket is gewijd aan het management van privé-detectives.

Meer recent

In *Schone Schijn. Smerige streken in de strijd tussen burgers en bedrijven* (Lubbers, 2003) wordt een aantal meer recente cases besproken. Met de ‘versnelling’ die zich internationaal voltrekt door de groei en toenemende aandacht van PMC’s voor intelligence wordt het onderwerp particuliere inlichtingen actueler.

7. Zeven inlichtingenstammen

Hoe ziet de inlichtingentoeekomst er uit? Steele onderscheidt zeven inlichtingenstammen: de overheid, het leger, politiediensten, het bedrijfsleven, de academische wereld, de combinatie van NGO’s en de media en religieuze groeperingen. Steele breekt hiermee uit het traditionele inlichtingenraamwerk dat zich tot de staat beperkt. En, hij bepleit bovendien vergaande samenwerking tussen de zeven stammen. Een basis voor samenwerking is een gestandaardiseerd begrippenapparaat om misverstanden te voorkomen (www.oss.net). Steele is zeer kritisch over de oudste stam. Hij praat en schrijft over *intelligence failures* in zowel de verzameling, de verwerking als de analyse. Er is daarenboven een *leadership failure* en dit alles in combinatie vraagt om een herdefiniëring van intelligence (*new craft of intelligence*). Om dit te bereiken dienen de stammen systematisch samen te werken.

⁵ Covert operations is Amerikaans jargon voor illegale of clandestiene geheime operaties dat veelal in verband wordt gebracht met publieke inlichtingendiensten

8. Verklaringen voor de groeiende vraag naar particuliere inlichtingen

Een aantal verklaringen wordt aangedragen voor de toenemende privatisering van veiligheid waarvan *private intelligence* een onderdeel is. Ik bespreek ze kort.

Afname publiek vertrouwen in de overheid

De burger (en delen van de markt) vertrouwen overheden niet langer. Het publieke vertrouwen daalt door dat de burger vindt dat procedurele regels (te) veel beperkingen opleggen om effectief misdaad te bestrijden (Braithwaite & Pettit, 1990; Lunney, 1989) en/of de perceptie van corruptie van het politiek-bestuurlijk en ambtelijk apparaat.

Terugtrek staat

Een toenemend kostenbewustzijn binnen de overheid leidt tot overheidsbezuinigingen en afstoten van publieke taken en dus ook de veiligheidsmarkt is de overheid internationaal de grootste vragende partij geworden.

Toename misdaad en subjectieve onveiligheid

De laatste veertig jaar stijgen misdaadstatistieken over de hele wereld en daarmee de objectieve en subjectieve onveiligheidsgevoelens. Misdad is vooral in derdewereldlanden zeer gewelddadig. Het vrijemarktprincipe heeft geleid tot de opkomst van commerciële (niet door overheden gecontroleerde) media: negatieve nieuwsgaring – en dus misdaad – verkoopt.

De media vergroten sensationele misdaadincidenten uit en versterken daardoor de onveiligheidsgevoelens; Concurrentie binnen en tussen publieke en private politiezorg leidt tot 'overdrijving' van dreigingsanalyses. Steeds zien nieuwe jaarrapporten en *surveys* het licht waarin (nieuwe) criminaliteitsvormen worden uitvergroot (*cybercrime*, interne fraude). Deze rapporten weerspiegelen deels de werkelijkheid, maar zijn anderzijds ook ingegeven door politieke, bureaupolitieke en commerciële belangen. Hierdoor ontstaat een zelfversterkende dynamiek, die leidt tot een grotere vraag naar veiligheid. Aanbod creëert vraag: hoe meer burgers en bedrijven zich zelf beschermen, des te meer neemt het onveiligheidsgevoel toe. Tegelijkertijd is het gevoel toegenomen dat de publieke politiezorg niet aan haar verwachtingen (meer) kan voldoen. Ergo: vraag naar private veiligheid.

Veranderingen in economisch systeem

Er is sprake van een enorme schaalvergroting op het private domein. Woon-, winkel-, recreatie-, en productieterreinen nemen in omvang toe. Op dit grootschalige privé-domein bestaat dezelfde behoefte aan veiligheid als op het publieke domein. Ergo: de vraag naar private veiligheid. Ergo: de behoefte aan inlichtingen. Economische belangendragers (de nieuwe autoriteiten) organiseren dan ook in toenemende mate hun eigen veiligheid.

Veranderingen in het politieke systeem

Privatisering van transport, telecommunicatie, elektriciteitsvoorzieningen, onderwijs en dergelijke maakt deze voorzieningen kwetsbaar en genereert vraag naar particuliere beveiliging.

Andere verklaringen

Andere verklaringen zijn de toenemende overdracht van autoriteit over politiezorg en de uitvoering daarvan aan supranationale lichamen. Dit geldt zowel voor de publieke als de private politiezorg. De autoriteit (gezag en beheer) wordt in toenemende mate uitgeoefend door internationale publieke lichamen als de Verenigde Naties (*peacekeeping operations*), de Europese Unie (Europol, Eurojust), transnationale politieorganisaties (FBI, US Customs, DEA), maar ook multinationale particuliere beveiligingsorganisaties.

9. “Seven Tribes” en “Grey Intelligence”: kansen en bedreigingen

Op grond van bovenstaande houd ik een pleidooi om het vakgebied *intelligence studies* structureel uit te breiden tot particuliere inlichtingenontwikkelingen en in het bijzonder naar de toenemende grensvervagingen.

In een veranderende wereld – om nog maar eens een cliché te gebruiken – zijn nieuwe theoretische en empirische inzichten nodig.

Er is maatschappelijk gezien een evidente noodzaak om intelligence beter en sneller te organiseren. Ik ben ervan overtuigd dat de private veiligheidssector daarin een belangrijke rol kan en moet spelen. Er zitten echter altijd twee zijden aan een medaille. Op de ene zijde staan instrumentele doelstellingen ('war on drugs', 'war on terror' etc.). En, op de andere zijde staan rechtsbeschermende doelstellingen.

Singer staat recht tegenover Steele wat betreft nut en noodzaak van vergaande grensvervagingen. Er is sprake van een nieuw fenomeen dat niet meer in bestaande wetenschappelijke kaders past en zowel controversieel als in het geheim wordt uitgevoerd. De PMC's – en daar binnen intelligence – verdienen veel meer transparantie. Wie doet wat, voor wie en wie controleert het?

Steele staat recht tegenover Marx. De laatste schrijft: "New technologies for collecting personal information (intelligence, BH) which transcend the physical, liberty enhancing limitations of the old means are constantly appearing. They probe more deeply, widely and softly than traditional methods, transcending barriers (whether walls, distance, darkness, skin or time) that historically made personal information inaccessible. The boundaries which have defined and given integrity to social systems, groups and the self are increasingly permeable. The power of governmental and private organizations to compel disclosure (whether based on law or circumstance) and to aggregate, analyze and distribute personal information is growing rapidly".⁶

Een zichzelf zelfrespecterende wetenschapper moet dan zeggen: meer onderzoek is nodig om een antwoord te geven op de vraag hoe instrumentaliteit en rechtsbescherming zich tot elkaar verhouden. Of, met elkaar in balans kunnen worden gebracht.

Dat is heel goed mogelijk in domeinen als huis –tuin –en - keuken misdaad, maar is bijna onmogelijk in de wereld van particuliere opsporing, particuliere oorlogvoering en particuliere intelligence. Dat is logisch en tegelijkertijd onbevredigend omdat juist hier zich de snelste – en meest ingrijpende – ontwikkelingen voordoen die het minst worden onderzocht.

⁶ Marx, G.T. , 'An Ethics For The New Surveillance' in: The Information Society, Vol. 14, No. 3, 1998.

